

Лъэпкъым ыцIэ еIэты

Тильэпкъ зыгъэдахэу, ищитху зылэтырэмэ адыгэ шъуашэр ащыц. Юныгъом и 28-м адыгэ шъуашэм и Мафэ игъэкIотыгъэу дунаим щагъэмэфэкIыцт.

— Республикэм и Къэралыгъо филармоние щыкIошт мэфэкI зэхэхэм адыгэ шъуашэм идэхагъэ кышгэгъэлъэгъоцт, — кытиуагъ Адыгеим лъэпкъ IофхэмкIэ, Iэклъыб къэралхэм ащыпсэурэ тильэпкъэгъухэм адырIэ зэпхыныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет итхьаматэу Шъхьэлэхъо Аскэр. — Адыгеим кышгэгъэгъэ мэфэкIыр дунаим щыхагъэунэфыкIы. Республикэм щыпсэурэхэр урысхэр, къэндзалхэр, ермэлхэр, нэмыкIхэри пчыхъзэхэхэм щызэлукIэщтых.

Сирием кыкIыжыгъэ Лыбызу Шан Адыгэ къэралыгъо университетым экономикэмкIэ ифакультет щеджэ. Республикэм искусствэхэмкIэ икIэлэцIыкIу еджапIэ шыкIэпщынэм ишъэфхэр щызэригъэшагъэх. Фестивальхэм хагъэунэфыкIырэ чыплэхэр къащыдихыгъэх.

Купэу «Ошъадэм» иоркестрэ хэтэу Лыбызу Шан адыгэ къуаеи Мафэ тыщыIуагъ. ШыкIэпщынэм, пщынэм кырагъэIохэрэ орэдышъохэр, пхэкIычым ижыынч макъэ гум рехых. Артистхэр адыгэ шъуашэкIэ зэрэфэпагъэхэм кыгъэдахэх. Анахъэу тшIогъэшIэгъоныгъэр Ростов хэкум, Краснодар крайм, нэмыкIхэм къарыкIыгъэхэр оркестрэм Iэгу кызэрэфытеуагъэхэр ары.

Лыбызу Шан Хэкужым къэ-

зыгъээзжыгъэм и Мафэ, адыгэ джэгъушхоу Мыекъуапэ шыкIуагъэм, фэшъаф лъэпкъ мэфэкIхэм ахэлэжыагъ, адыгэ шъуашэр щыгъэу шыкIэпщынэм ибзэпсхэр «кыгъэгъушыIэхэу» зыплъэгъукIэ уегъэгъушхо. Пшъэшъэ нагъом орэдым хэлъ гупшысэр шыкIэпщынэмкIэ кыплъегъэлэсы. Сэе фыжыыр къешIэкIыгъэу щыгъ. ШыкIэпщынэм изакъоп, адыгэ шъуашэри ыбзэкIэ «кыгъэгъушыIэ».

— Лъэпкъ мэкъамэхэр сыгу икIыхэрэп, сикIэлэегъаджэу ГъукIэ Замудин шыкIэпщынэм сызэрэфигъэсагъэм фэшI сыфэраз, — кытиуагъ Лыбызу Шан.

Сирием щыкIорэ зео-банэм кыхэкIыжыгъэ пшъашъэм ышэу Джанти искусствэм хэщагъ, музыкальнэ Iэмэ-псымэхэмкIэ лъэпкъ орэдышъохэр кырегъалох.

«Ошъадэм» иоркестрэ адыгэ шъуашэм и Мафэ хэлэжыагъ. Лъэпкъым ишэн-хабзэхэр зэрэбайхэр мэфэкIым кышгэгъэлъэгъоцт.

«Нанэм»

кыырегъэблагъэх

Адыгэ Республикэм икIэлэеджэIо куп IофшIапIэу «Нанэм» ипашъу Нэгъуцу Аслъан лъэпкъ

«Ошъадэм» иоркестрэ хэтхэр.

шъуашэм имэфэкI кыырегъэблагъэх.

«Нанэм» гъатхэм щыкIогъэ зэхэхэм хэлэжыагъэхэ клэлэ-

еджакIохэр, клэлэпIухэр адыгэ шъуашэм и Мафэ щызэлукIэщтых. Лъэпкъ шъуашэр языгъэдэгъэхэ клэлэеджакIохэм кы-

зэралуагъэу, мэфэкIым щилъэгъурэр щылэныгъэм щагъэфедэн ямурад.

ЕМТИЛЬ Нурбий.

Ростуризмэр «кощыжыгъэ»

Урысые Федерацием культурэмкIэ и Министерствэ епхыгъэу Ростуризмэм джынэс Iоф ышIагъ.

Президентэу Владимир Путиным иунашъокIэ джы ар Урысые Федерацием экономикэ хэхъоныгъэхэмкIэ и Министерствэ хигъэхъажыгъ.

Ростуризмэр культурэм нахы экономикэм нахъ пэблагъэу, ащ кыыхащыжыу Минэкономразвитиём рапхыжымэ нахъ ашIотэрэзэу, ащ изы Iахъэу ашIымэ нахышIоу политикхэми, бизнесменхэми, нэмыкI къулыкъушIэхэми аужырэ илъэсхэм кыыхагъэщы хугъэ. Президентми ахэм адыригъэштагъ. Ащ иунашъо кы-

зэрэщилорэмкIэ, туристическэ отраслэр МЭР-м хагъэхъажымэ, изэхэщэн нахъ егугъуштых, шIуагъэу кытырэм хэхъоцт. Министерствэм ипашэхэр туризмэр зэрэзэхашэрэм лыплъэщтых, туроператорхэм Iоф зэрашIэрэр янэплъэгъу рагъэтыцт.

Анахъ Iофыр хэгъэгу IоцI туризмэми Iэклъыб туризмэми къэралыгъом фэдэ кыыфахъэу зэрагъэпсын фаер ары. Ахэм афэгъэхыгъэ федеральнэ программэу къэралыгъом ыштэгъагъэр тызхэт илъэ-

сым ыкIэ нэс къаухы. Урысыем ишъолъырхэм янахъыбэр ащ хэлэжыагъэми, пшъэрылъэу афагъэуцугъагъэхэр шъолъыр 12-м икIоу агъэцэкIагъэп. Къэралыгъо программэм кыдылътэрэ псэуальэхэр зэрагъэпсыцт ахъцэр сомэ миллиард пчъагъэ хъоу къафатIупщыгъагъ, ау зыгъэпсэфыпIэ чыплэхэр, нэмыкI псэуальэхэр зымыухыгъэхэр щылэх.

Аужырэ илъэсхэм туроператорхэм япчъагъэ кыщыкIагъ, зэхэзыжыгъэхэ-

ри щылэх, ащ кыыхэкIэу цIыфхэм языгъэпсэфыгъо уахътэ афызэхэщэнэу амал ялэжъэп.

Владимир Путиным Ростуризмэр Минэкономразвитиём зэрэритыжыгъэм бэмэ дырагъэштагъ, иунашъо уахътэм диштэу альпытагъ.

Ростуризмэм ипашъу Олег Сафоновым сьд фэдэрэ министерствэ епхыгъэхэми яIоф агъэцэкIэным зэрэфэхъазырхэр кыIуагъ. МЭР-м ипашъу Максим Орешкиным туризмэм изэхэщэн фэгъэхыгъэ къэралыгъо программкIэм зэрэжэхэрэ хигъэунэфыкIыгъ. Программэр 2019 – 2035-рэ илъэсхэм ателъытэгъэцт.

(Тикорр.).

ЫпкІэ хэмылѳэу...

Мыекѳуапэ щыпсэухэрэм ыпкІэ хэмылѳэу прививкэ афашыщт. Юныгѳом и 25-м кыщегъэжѳагъэу и 28-м нэс пчыхъэм сыхъатыр 5-м щыублагъэу 7-м нэс «Семейный магнит» зыфилорэ щапІэу урамэу Пионерскэм тетым прививкэ зышІыщт бригадэ Іуыщт.

Юныгѳом и 29-м сыхъатыр 10-м кыщегъэжѳагъэу 2-м нэс гриппным пэшлукІоцт прививкэр «Черемушкэм» ыкІи «Гулчэ бэдээршыплэм» яцаплэхэм

кысзыхьабгъэлъхъан плъэ-кІыщт.

Шоигоныгъэ зилэ пстэуми врачыр кызыплпырэ нѳуж прививкэ кѳафашыщт.

(*Тикорр.*)

Непэрэ мафэм ехъулпэу цыфхэм гриппыр кѳамыутэкІы-нымкІэ анахъэу зышІуагъэ кѳа-клорэмэ прививкэр ащыщ. ЧыІэ кѳэмыхъузэ ар зыхьабгъэлъхъан фае. Гриппыр кѳяутэкІыным ишынагѳо нахь кѳызфэуцухэрэр ары апэу вакцинэхэр зыхаль-хъащтхэр. А купым хэхъэх кІэ-лэцІыкІухэр, зыныбж илѳэс 18-м нэмысыгъэхэр, пенсием щыІэхэр, кІэлэгъаджэхэр, ме-дицинем иофшІлэхэр, нэмыкІ-хэу цыфхэм бэрэ ахэтхэрэр.

ПстэумкІи мыгъэ респу-бликэм щыпсэухэрэм япроцент 45-м вакцинэр ахальхъанэу агъэнафэ. Прививкэ кызхъэ-гъальхъэ зышІоигъохэр паспорт ыкІи полис алыгъэу ыпэкІэ кы-щытогъэ чыплэхэм кѳарагъэ-лагъэх.

(*Тикорр.*)

Мэхъанэшхо яІэу ылъытагъ

Дорошенко Светлана Василь ытхъур 1953-рэ илѳэсым къэхъугъ. 1974-рэ илѳэсым Ермэлхьаблэ дэт къэралыгъо КІэлзегъэджэ институтыр, 1988-рэ илѳэсым Адыгэ къэралыгъо КІэлзегъэджэ институтыр, 1998-рэ илѳэсым юриспруденциемкІэ Тетыр-Кавказ академием къэралыгъо кѳулыкѳумкІэ ифакультет кѳуухыгъэх. КІэлзегъаджэу, нѳужым еджамІэм идиректор ишудзэу Іоф ышІагъ.

1995-рэ илѳэсым кыщегъэ-жѳагъэу 2001-рэ илѳэсым нэс Мыекѳопэ кѳоджэ шѳольырым ичІыплэ зыгъэлорышІэжыплэ ипащэу Іоф ышІагъ. 2001-рэ илѳэсым АР-м и Къэралыгѳо Совет – Хасэм и ЛыкІохэм я Совет идепутатѳу хадзыгъ. 2003-рэ илѳэсым УФ-м ПенсиехэмкІэ фондым и Къутамэу Адыгэ Республикэм шІыІэм ипащэ игуа-дзэу агъэнафэгъ. 2005 — 2009-рэ илѳэсхэм АР-м ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ иминистру Іоф ышІагъ. 2009-рэ илѳэсым кыщегъэжѳагъэу 2012-рэ илѳэсым нэс къэралыгѳо ыкІи муниципальнэ фѳѳо-фашілэхэр лъэныкыуабэкІэ зыгъэцкІэрэ Гупчэ шъхьалэу Мыекѳуапэ дэ-тым ипащагъ.

2012-рэ илѳэсым Светлана Дорошенкэр АР-м ибылѳы-гъэхэм я Союз иправление итхъаматэу хадзыгъ. Адыгэ Республикэм и Общественнэ палатэ и Совет хэт. Пенсием клоным аныбж нэ-Урысыем пенсиехэмкІэ иси-стемэ зэхъокІыныгъэу фашыІ-хэрэм кѳатегушылагъ ыкІи ежъ иеплъыкІэ кѳыриотыкІыгъ Свет-лана Дорошенкэм. — ПенсиехэмкІэ системэм зэхъокІыныгъэу фашылхэрэр зытегъэлсыхьагъэр тапэкІэ пен-сием клѳштхэм яѳѳѳо-фашілэхэр гъэцкІэгъэнхэ, ахэр зериѳшІуа-шэу зэрыпсэунхэ алъэкІыщт пенсие аІэкІэгъэхъгъэныр ары. Зыныбжэ хэкІотагъэхэм щыІэ-кІэ-псэукІэ амалэу аІэкІэлъхэр нахьышІу шыгъэнхэр мыщ дэ-жъым пшъэрылъ шъхьалэхэм ащыщ. УФ-м и Президентэу В. Путиным цыфхэм зыкызафе-гъазэм, ыпэкІэ шыІэгъэхэ фэгъэ-клотэныгъэхэм ащыщхэр къгъэ-нажыгъэнхэ зэрѳаер кыІуагъ.

Джач фэдэу унагѳом, бзылѳы-гъэм ыкІи сабыіхэм къэралы-гѳом анаІэ атыригъэтын зэрѳ-фаер анахь шъхьалэу кыхигъэ-щыгъ.

Пенсием клоным аныбж нэ-

сыгъэу е клѳгахэхэу Іоф зы-шІэхэрэм акІуачІэ изэу, яшІэны-гъэхэр ІофшІапІэхэм кѳаѳэ-федэнхэ ылъэкІэу бэрэ кыІ-зэрэхэкІырэр ыкІи ахэм ядыты-ныгъэхэр зэрэухъумагъэхэр Светлана Дорошенкэм кыхигъэ-щыгъ, хэхъоныгъэу къэралыгѳом и Президент ишыІыгъэ пстэуми мэхъанэшхо яІэу ылъытагъ, ахэм адыригъэштагъ.

ІофшІэныр щынэгъончъэным тегущыІагъэх

АР-м ІофшІэнымкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ имини-стрэу Мырзэ Джанбэчрэ ІофшІэнымкІэ Къэралыгѳо инспекци-ем икѳутамэу Адыгеим чыІэм ипащэу Сихъу Русетрэ зэлукІэ-гъу мы мафэхэм ялагъ.

Іофтхьабзэм кыдыхэлъытагъэу ІофшІэным икѳэухъумэн, цыфхэр зыщылажэхэрэ чыплэхэм ащыІэхэу шѳобжхэр ате-щагъэхэ мыхъунхэм, ІофшІэныр щынэгъончъэу шыгъэным, нэмыкІ лъэныкѳохэми атегущыІагъэх.

ІофшІэныр щынэгъончъэу зэхэхъгъэным ыкІи лажэхэрэ цыфхэм япсауныгъэ кѳэухъумэгъэным афэгъэхьыгъэ Іоф-тхьабзэхэр тапэкІэ зэхачэнэу зэлукІэм чызэдаштагъ.

(*Тикорр.*)

И. Шпиленок къырегъэблагъэх

Юныгѳом и 29-м КъокІыплэм щыпсэурэ лъэкпхэм яскусствэ и Къэралыгѳо музей икѳутамэу Мыекѳуапэ щыІэм сурэттехэу ыкІи натуралистэу Игорь Шпиленок пчыхъэзэхыхъэ щыѳызэхачщт.

ЗэлукІэгур Кавказскэ биос-фернэ заповедникым ипащэхэм апкъ кыІыкІэ кѳагъэхъазы-рыгъ, тыкъэзыуцухэрэ дунаим идэхагъэрэ псэушъхэхэу щып-сэухэрэмрэ зылпэгъу зышІои-гъохэр цыф зэхыхъэм кыра-гъэблагъэх. Цыфылэ зынэмысыгъэ чыплэ кѳабзэхэмрэ псэушъхъэ зэфэ-шъхьафхэу заповедникым щып-сэухэрэмрэ арых И. Шпиленок сурэт зытырихыхэрэр. Ар зэнэ-кѳокъыубэм ахэлэжъагъ, исурэт-хэм осэшІу кѳафашыгъ, текІо-ныгъэр кѳащыдихыгъ. Илѳэс зэфэшъхьафхэм «Би-би-си» зыфилорэ кѳулыкѳоу Урысыем чызэхэхъагъэм изэнэкъѳухэм номинације зэтеѳыгъэхэмкІэ

апэрэ чыплэр кѳащихыгъ. Зэнэкъѳокъу «Золотая черепа-ха» зыфилорэм зэлпыпытэу илѳэситІо исурэтхэр анахь дэ-гъухэу кыщыхагъэщыгъэх, текІоныгъэр кѳащыдихыгъ.

Игорь итворчествэ нахь бла-гъэу зышІэ зышІоигъохэр музеи-ным шэмбэт мафэм сыхъатыр 16-м къекІопІэщтых. Ар «Брян-скэ мээыр» зыфилорэ заповед-никым изэхэхэкІуагъ ыкІи иа-пэрэ пэщагъ. Чыюпсым идэха-гъэ кызыІотыкІырэ сурэтхэр зыдэтхэ тхылъхэр кыдыгІэкІы-гъэх. Урысые порталэу «Живѳе журнал» зыфилорэм нэкІубгъо кыщызэІуихыгъ. Сурэттеххэм я Дунэе Лигэ хэт.

(*Тикорр.*)

Щыфхэм якІэтхыкІыжынкІэ Интернетыр кызѳагъэфедэщт

2018-рэ илѳэсым чъепыѳгым и 1-м кыщегъэжѳагъэу и 10-м нэс къэралыгъо фѳѳо-фашіхэм-кІэ портал зыкІым цыфхэм якІэтхыкІыжын щыІоцт. КІэт-хыкІыжыным епхыгъэ фѳѳѳо-фашілэхэр электрон шыкІэкІэ зэхэхэгъэным фэгъэзагъэр къэралыгъо статистикэмкІэ Федеральнэ кѳулыкѳур ары. АшкІэ сайтэу <https://www.gosuslugi.ru/342164/1/info> зыфилорэр кызѳагъэфедэн алъэкІыщт.

Адыгэмэ яхьылІэгъэ тхыль гъэшІэгъон

«ШІэныгъэм гъунэ иІэп», «Ущэлэфэ уеджэн фае» зыфалорэр шыпкъэ дэдэу щыт. Ар сзыгъалорэмэ ащыщ Едыдж Батырай ытхи кыххаригъэутыгъэ тхыль гъэшІэгъонэу «Адыгэ лексиконкІэ» эджагъэр. Ар 2017-рэ илѳэсым ООО-у «Полиграф-Юг» зыфилорэм Мыекѳуапэ кыщыдыгъэкІыгъ.

анэмыкІ еклѳлакІэхэр къезыІуапІэхэрэ тхакІохэм ягупшысэхэми таѳегъэнэлѳуасэ. Ащ кыыхэкІэу мы «Адыгэ лексиконыр» Іоф гъэнэфагъэ горэм фэмыгъэхьыгъэу гъэшІэгъонэу, зыфэдэ къэмыхъугъэу зыфалорэм фэдэу, хъугъэ. Мы тхылыр зылэкІлахъэу зыгъэфедэрэр зэрэкІэ-гушІужьыщтым сицыхъэ телъ. Сыда помэ тхылым ишІогъэшхо якІыщт фи-лологхэм, тарихьым пылхэм, этноло-гиер зисэнэхъатхэм, лъпкъ хабзэхэм язэгъэшлэн ыгъэгумэкІхэрэм, лъэкпкымэ язэфыщтыкІэхэм нэлѳуасэ афэзышыхэ зышІоигъохэм. ІэкІыб хэгъэгухэм ят-хакІохэу адыгэмэ яхьылІагъэу къэзыт-хыгъэхэм термин зэфэмыдэ Іаджи агъэфедагъ, ямэхъанэкІэ джырэ еджа-клѳхэм кѳагурымыІожъхэу, ащ фэдэ гущыІэхэр кыыбгурылонхэмкІэ мы тхы-

DUL-DUL – Дул-Дул. Мухъамэд Пе-гъымбарыр зытесыщтыгъэ хьыдырѳэз (мул) ѳыжыр. Адыгэ пшысэхэм шы чърэу кѳахэфэ» (н. 81).

«KADIN – БЗЫЛЪФЫГЪ. Адыгэ лъэкпъ хабзэкІэ, бзылѳыгъэр сыдыгъуи ихъулыфгыэ кІуачІэу игъус, ащ имы-закъѳо, обществэм кыщытэдджыхэрэ Іофгыѳохэми ахэлажэу плъэгъущт. Хъулыфгыэмрэ бзылѳыгъэмрэ зызэ-шІуагъэбылпырэл. Нарт тхьдэхэм уаджэ-ми, Сэтэнэе-гуащэ илушыгъэкІэ, игубыз-гэгъэ-гулыгытэ чанкІэ хъулыфгыэхэм ахэтыгъ. Нартхэм ящыкІагъэ хъурэ Іэмэ-псымэхэри кыюгупшысыщтыгъэх. Нарт Лъэшпъ фІулатэхэти, ригъэшІы-щтыгъэх, цыфхэм ащІэныгъэ къэзыгъэ-псынклэрэ бзылѳыгъэ гъэшІэгъоныгъ. Тихышъэ хэхъэгъэ мыутІэ гуащэу Тыргъэ-

Мы гущыІалъэр тэрэз тхэн закъом фэгъэхьыгъеп, Мзэхэф гущыІалъэмэ ахахъэ плѳми къекІурэп. Мыщ кызылъеубыты лъэныкѳо бэдэдэ: тарихьым, филологием, социальнэ гъэпсыкІэу адыгэмэ яІагъэм, заом, мэкъу-мэщым, шэн-хабзэхэм, зэхэтыкІэу, гъэ-псыкІэу, джэгукІэу ахэлъыгъэхэм зэрдджэщтыгъэхэ (термин) закъохэр арэп гущыІалъэм кыбдэхьагъэхэр, хьышгъэу апылгыри ары нахь.

лым мэхъанэшхо иІ. ГущыІалъэм кы-дэхьагъэхэ гущыІэхэр латин хьарѳкІэ тхыгъэхэу къетых, ар джы адыгъабзэкІэ зэратхырэр Батырай кытегъэлъэгъу. Ащ ыуж а гущыІэм кыкІырэр, зышагъэ-федэрэр, зэлпыгъэр кытѳѳѳуатэ. На-мыкІэу къэплон хъумэ, ар энциклопедие гущыІалъэу кыпІчхъэу.

ГущыІалъэм кыщытихэрэр мыщ фэдэу гъэпсыгъэх: «BEDEF – БЭДЭФ. Нарт бзылѳыгъэ Іушхэм ащыщ. Хэхум ис шапсыгъэхэм ащ ехьылІагъэ текстхэр кыпІагъагъэсыжыгъэх. Бэдэф къэхъутч-къэшІэщтхэр ыпэкІэ кышІэщтыгъэхэу ары кызыэраложырэр» (н. 37). «BEDACH – БЭДАХ. Нарт Джылпэхъстан ипшъашъ-ыц» (н. 38).

«BESLENI – БЕСЛЕНЭЙ, БЭСЛЪЫ-НЕЙ. Я 19-рэ лэшІэгъон унэгъо 15000 хъуштыгъэх. Къэбэртэябзэм пэблагъэу адыгабзэкІэ мэгущыІэх. Уарпэ ыкІи Фарзэ псыхъохэм азыѳагу исыгъэх. Роммел зэрильытэрэмкІэ, бэсплэнэйхэр цыф кѳабзэхэу, байхэу щытыгъэх» (н. 42). «BODENSTEDT FRIEDRLCH – BODENSTEDT ФРЕДЕРИХ. 1819 — 1892-рэ илѳэсхэм псэугъэ ориенталист. 1848-рэ илѳэсым «Кавказ лъэкпхэр ыкІи ахэр шъхьафитныгъэм фѳбанэхэу урысхэм зэралпэуцужыгъэхэр» зыфилорэ тхылыр ытхыгъ, кыдыгІэкІыгъ» (н. 46). «CHARZI ALI — ХЪАРЗИ АЛИ. Илѳэс тІокІищырэ пшырэм итэу зыуапІэм Іутыгъ дзэпщ. Нэмыц усақлоу Херрманн Путтманн мы лыхъужым ыцІэ кѳащы-релѳ» (н. 54). [Хьыргъыжыкѳо Алэм, ипакІэ фэгъэхьыгъэу ащ поэмэ ытхыгъ].

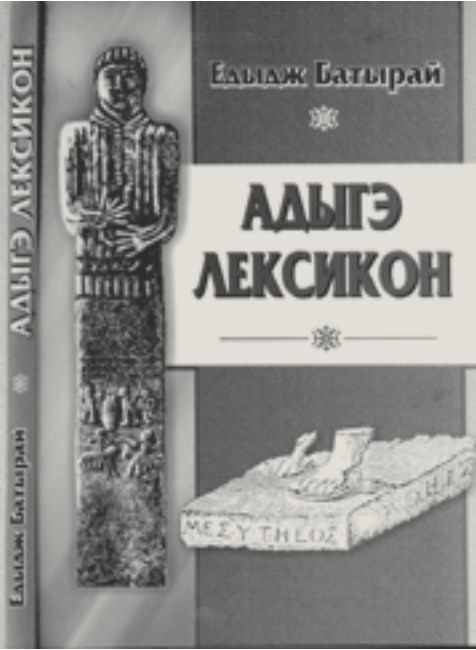
«ДОТ – ДОТ. Адыгэ хабзэкІэ кІэлэ-цыкІур аплун-агъэсэнэу унагъѳу зэрат-ырэм ралѳщтыгъ, ащ агъэсэгъэ кІэлэ-цыкІулым «дот»-кІэ ерджэщтыгъэх» (н. 81). (Джы кызынэсыгъэми (кыкІыкыр ты-мышшэм) «рѳтэ нѳф» гущыІэ эскІэлъы-клор гъэшІуабзэу тэгъэфедэ).

тао хэгъэгур зерицагъ. Босфор имперьер зэхэхгъэгъэкъон зыІэкІыгъэ бзылѳы-гъэу тапашъхэ къеуцо» (н. 124).

«KOSTOROMA – КОСТРОМА. Москва итемыр кѳокІыплэкІэ шылэ хэку гупчэ кьал. 1864-рэ илѳэсым Адыгэ псыикІым ыуж Кострома убых унэгъуабэ ащи рагъэтІысхьагъ» (н. 133).

«LAVRISTAN (LAVRITIS) – ЛАВРИ-СТАН-ЛАУРИТИС. Авар хъанэу Байкан Адыгэ хэхум къезао зэхъум пхъашэу пэуцужыгъэ адыгэ лыхъуж». Авар хъаным ипІыкІохэр адыгэхэм мылкъу аІахынэу кызыегъаклѳхэм, мырэуцтэу ариуи ыгъэкІожыгъэх: «Тихэху зы лы зэкъо нахь кыммынѳэ, зы сэхшо закъо хэхъу кыѳѳѳемянэжыѳѳе тичыІугухэр къэтыухъумэнхэу, тызэонэу тыхъазыр. Тэ тІлпэкпкы, тІхэхуи авархэм аратын фѳе мылкъуи, чыѳи ттелъэл. Мы гу-щыІэхэр хъанэу Бакийан ешъуІожьых» (н. 138).

«SHEQUTE — ШЪХЪАКЪУТЭ. Мэлшы-хъэ гъэжъуагъэр брощыныр джы кы-зынэсыгъэми адыгэмэ хабзэу ахэлъ, ау зыкІагѳощырэи, зэрагощырэри нахьыбэ-ми ашІэжырэрп. Ащ ехьылІагъэу Едыдж Батырай ытхырэр мары: «ХьакІэу агъэ-лпэпэрэм ныщ ѳаукІыщтыгъ. Ащ щыт такъыр зырыз хьакІэм ыпашъхъэ рагъэ-улон фэягъэ. Шъхъэр заукъэбзэкІэ агъажьоти, иджабгъу шъхэкІэлъэныкѳо адрэ пкы такъырхэри гъэжъуагъэу гуалъэхъэхэти, хьакІэ Іанэр зезыщхэр тхэаматэм ыпашъхъэ рагъэуѳоцщтыгъ. Исэмъугъбгу унэм рахъэщтыгъэл. Тхъа-матэм е хьакІэм шъхэкІэлъэныкѳор ыгощыщтыгъ: шъжэые цыкІу иджыбэ кырихыти, апэ тхьакІумэр тыригъэчы-ти, анахьыкІэу ашъхъащытым зыѳи-щэкІэ, ылитІукІэ къэлэбэти, илхыштыгъ. Тхэаматэм эскІэлъыкІлоу, исэмъугъкІэ щысым шъхэкІэлъэныкѳом ыгъэ, ынэ кыыригъэкІыти иджабгъукІэ щысым

ритыщтыгъ, етіанэ шъхэкуцыр ыгощы-щтыгъ. Ахэр пшхыни-умышхыни уфит. Мыхэр татар хабзэу зылпъэтхэрэри щыІэх» (н. 177 — 178).

«TEMIRGOI / KEMERQUANE / SIEMGUUV – ТЕМИРГОИ / КЕМЫРКЪУА-ХЭ / КІЭМГУЙ. Лэбэ псыхъо Іушѳохэм ащыпсэуцтыгъэ адыгэ лъэкпъ. Роммел (1804; 41): «Адыгэхэм анахь гъэшІэгъон-хэу, пкышѳол кѳабзэхэу, анахь баеу ахэт лъэкпкых. Дэгъѳу ухъумагъэу агъэ-гъунэрэ кѳоджэ 40-м ехъум щѳпсэух ыкІи зэкѳѳо нэгбгырэ 2000 яІ» ыІозэ, ахэм къатегущыІэ» (н. 190).

«TLCHON3 – ЛЪХЪОНЧ. Онджэкым памыхэу пылэгъэ гъучІ пшъэхъур. Лъхъончым щыуаныр пылпагъэу рэлч-щарыхъэх. Лъхъончым кавказ лъэкпкъэм ыкІи адигэ плэкъэ зэхэдэ хабзэм осэ хэхыгъэ щыриІ. ЛышІэжэ зилэ цыѳыр а унэм ихъэу, лъхъончым ылапэкІэ нэ-сымэ, илажэѳагъэгъуштыгъ, а унагѳом икІалэ фэдэу алпъытэ хъуштыгъ. Сыд фэдэрэ щынагъуи шаухъумэнэу хъуштыгъ. Лъхъончыр икІыхьагъэкІэ пылпэгъэнэу зыщымыхъурэм, хъурджэ наплэхъу хэлъ-хэр зэрэдзэхэзэ дашэныр мышІоу, «унагѳом гъэблэ-огъу кыѳихыщт» аІоцщтыгъ. Зэгорэм лъхъончыр ямыщы-кІэгъэжы зыхъукІэ, ар онджэкым па-хьжыгъи, икІыхьагъэкІэ агъэтылпыштыгъ, е джыри зыгорэм палъэщтыгъ» (н. 197).

«VAEV – УАЙ. Гъэхъэгъэ гъэнэфагъэ-хэр зыкъѳѳ цыѳыр кѳарагъэшІэн хъумэ кълорэ гущыІ. «Уай-уай аригъэІуагъ» аІѳ. Ошъогутхъыгъ «Уа-м» епхыгъэуи егуцаѳэх» (н. 209).

«ZELDAV – ЦЭЛДАУ. Сымаджэр е уІагъэ зытелъыр амыгъэзэщынэу фашы-рэ джэгукІэ зэхэх. Лъэтэн хэмылѳэу апшэрэ тхьацур агъэкІэракІэ, ыгузэгу аугъонышъ тѳѳэ хьалыгу агъажъэ. Ар сымаджэр зэрпыл унэм икІашъо кІашІашъ агъэхъые. КІалэхэр, алэхэр акІыбкІэ цагъэхэу, етіысэкІыхъшъ, зэнэкъѳокух. Хьалыгъум едакъэу, Іульхъэ кыхъысэхэр эр атекл. Фэмынѳуасэу хьалыгу пѳтэ мыкІу-мыпшым зыІупІлэхэр Іуегъэ-утыхэрэри кахъахых» (н. 224).

Мы тхылым адыгэмэ, Кавказым щыпсэухэрэ лъэкпкъэ яхьылІагъэу кы-дэхьагъэр бэ, цыфхэм гъэшІэгъоны ашыщунэу кысышІошІэу. Ахэр цыфхэм алъызгъэлэсы сшІоигъѳо къэстхыгъэш, шъудж. «Адыгэ лексиконым» щыкІагъэу хэтлэгъуагъэмэ ягъугу къэсшІырэл, сыда зыпІокІэ, тхылым шІуагъэу кы-тыщтым ахэр чІаухъумэх.

ГъЫЩ Нухъ.
Филологие шІэныгъэхэмкІэ доктор.

НыбжъыкІэхэм язэнэкъѳокъу

Юныгѳом и 18-м кыщегъэжѳагъэу и 20-м нэс республикэ дзэ-спорт джэгукІэу «Зарница» зыфилорэр кІуагъэ. Адыгэ Республикэм гъэсэныгъэмрэ шІэныгъэмрэкІэ и Министерствэ Адыгэ республикэ общественнэ организациеу «НыбжыкІэ дзэ-патриотическэ объединениеу «ЗыкІыныгъ» зыфилорэр игъусэу Іофтхьабзэм кІэщакІѳо фэхъугъэх.

Зэнэкъѳокъур Мыекѳопэ районым ит псэупІэу Шэн-тыкѳѳо цыкІуагъ. Муниципальнэ образованиим ыкІи дзэ патриотическэ клубхэу республикэм итхэм ялыкІѳо купи 10-мэ Іофтхьабзэм зыщаушэтыгъ. Илѳэс 14-м кыщегъэжѳагъэу 18-м нэс зыныбжэ нэгбгыри 9-рэ зы инструкторрэ куп лэпчхэ хэтгъэх.

«Стреловая подготовка», «Огневой рубеж», «Стрель-ба» ыкІи нэмыкІ лъэныкѳохэмкІэ ныбжыкІэ купхэр

зэнэкъѳокъугъэх. Зэфэхьысыжъхэм кызыэрагъэлъэгъуа-гъэмкІэ, дзэ-патриотическэ купзу «Вертикаль» зы-дфилорэм апэрэ чыплэр ыхыгъ, ятлонэрэр Шэуджэн районым кыкІыгъэ «купзу «Абдзах» зыцІэм фагъэ-шъошагъ. Дзэ-патриотическэ клубуэ «Патриот» зы-филорэмрэ Красногвардейскэ районым кыкІыгъэ купымрэ ящэнэрэ чыплэр зэдагощыгъ.

(*Тикорр.*)

ЯпсынэкIэчъ къаргъо,

**Зы махуи сигум уимыкI,
Синэгум о ушIэмыкI,
Си Блащэпсынэ дэхэшхо,
СыгуфIу уидежъ сыкъокIо.**

(Блащэпсынэ щыццэ, композиторэу СИХЪУ Рэмзанэ икIуаджэ фисуыгъэ ордэдым щыц пычыгъу).

Я XIX-рэ лIэшIэгъум Кавказ заом илъэхъан Къэбэртэе щыц чылэгъо зауэмэ зыкъызэкIау-гуайи, псыхъоу Фэдэ иIэгъо-блэгъухэм адэжъ псэупIэкIэ къэкIуагъэх. Ахэм ащыхцэр псыхъоу Шэхураджэ кызыапачи, псынэкIэчым пэчынатIэу, хьаблэ-хьаблэу тIысыгъэх. Нэужым 1868-рэ ильэсхэм, къуаджэу Блащэпсынэ ыпIапсэ ыдзыгъ, ащ итарихи мыщ къыщеджэ. Нахьыжхэм кызыралотэжьи-рэмкIэ, къуаджэр кызытекIыгъэу алытырэр мы чIыплэм къышкIырэ чыгъ лъапкIэу блэщэмрэ (панчъэ) ащ дэжъ къыкIэчъырэ псынэкIэчымрэ арых. Мы гушIытIур зызэпыб-гъэуцокIэ, нелэ къуаджэм ыцIэу Блащэпсынэ гъэлсыгъэ мэхъу. Ащ къыщегъэжыгъэу мы чIыплэм мэхъанэшхо ратызэ къоджэ-дэхэр къырэклэх.

Псынэ цыкIум ителлэу зыфэдэдагъэр, джы зэрашIыгъэр.

Блащэпсынэ псынэ цыкIум икIэбар чыжъэу Iугъэ. Къуаджэм итарихъ ыкIи ыцIэ дахэкIэ рязыгъалохэрэу цыф цIэрылоху, гъэшIуагъэхэу мыщ къыдэкIыгъэхэр арых.

Хабзэ зэрэхъугъэу, къуаджэм хьаблэ горэ къэкIуагъэмэ, апэ зыдащэрэу псынэ цыкIур ары. Джащ фэдэу чылэм зы мэфэ-кли, хъяри шкIорэп мы чIыплэм къэмькIохэу, гушIогъо IофкIэ зэхимыщэхэу. КIалэм кызи-щэкIэ, мы чIыплэм къэкIохэшъ, псынэкIэчым кычIырэ псы къабзэм рагъашъо, псым фэдэу инасып къабзэу, чылэм лъапсэ пытэ шидзынэу Тхьэм щыфе-лэулах.

Псынэ цыкIум ителлэу 2014-рэ ильэсым къоджэдэхсхэм агъэкIажыгъагъ, блэщэ чыгъ лъапкIым фэдэ чыгыкIэ цы-кIухэр агъэтIысыгъэх. АщкIэ къоджэдэхсхэм Iофышхо ашIагъ, «Возрождение» зыцIэ ШIушIэ хасэм итхьаматэу Хьамырзэ Ибрахымэ къоджэдэхсхэри къы-дэлэхэзэ, илэзэситIум къыкIоцI псынэ цыкIум гъэцIэкIжыныш-хохэр рашIылIагъэх. Мыгъи, Блащэпсынэ имэфэкли зыщыкIы-гъэунэфыкIыштым ипэгъокIэу бюджет ахъщэм емылэхэу, чылэм щыц кIалэхэу, мылIуку зIлэхэм къоджэ гулчэм, псынэ цыкIум гъэцIэкIжынышхохэр ащырагъэкIокIыгъэх. Плиткар ыкIи асфальтыр ашатыралъ-хьагъ, псынэ цыкIум ихъурэгъэ-кIэ чырыбщIэкIэ ыкIи гучI хъа-гъэкIэ къашIыгъагъ. Блащэпсынэ итамыгъэ зытет стеллэр агъэ-уцгъ, чылэм дэхсхэм ялэкIо чыгыхэр агъэтIысыгъэх, кызы-щышъошхэ пчэгум плиткэ ты-

ралъхьагъ. Псынэ цыкIум шъхьащыт стеллэу Блащэпсынэ итамыгъэ зытетыр зышIыгъэр сурэтшI цIэрылоу, къуаджэм щыццэу Шыкъ Хьузер ары. ПсынэкIэчъ цыкIур чылэм ынаплэу зэрэщытыр къагурылозэ, ар нахъ дахэ зэрашIыштым мылпшъыжъэу пылыгъэх ыкIи

мэщытым, клу-бым, къоджэ со-ветым, еджа-плэм яшагъухэр гучI чэу дахэ-кIэ къашIыгъа-гъэх. ПсэопэшI фирмэм ипашэу Болэкъо Нурбый имылыкIуэ еджаплэм ихъурэгъэкIэ бор-

пхьэнтIэкIухэр дагъэуцуагъэх. Къоджэ гулчэр дахэу, гулэтыплэу щытыным фэшI зэкъотхэу кIалэхэм Iоф ашIагъ. Блащэпсынэ къоджэ советым ипашэу Шыкъ Бислэан икIо-джэгъу кIалэхэу мылыкIуэ ыкIи къарыукIэ къадэлэпылагъэхэм лъэшэу афэраз. Блащэпсынэ цыф цIэрылохэр, зэльашIэхэрэр мымакIэу къы-дэкIыгъэх, ахэр мэфэклым къы-рагъэблэгъэщтых, ацIэхэр къы-щыраIоштых. Къоджэдэхсхэр

изаслуженнэ сурэтшIэу Гьо-гунэкъо Мухъарбый, Уры-сыем, Къэбэртэе-Бэлъкъарым язаслуженнэ, Адыгеим инаро-днэ артистэу Мурэтэ Чэпай, Урысыем ихэгъэгъу кIоцI къулы-къуу иполковникэу КIэдыкIоэ Шамсудина, УФ-м изаслуженнэ врачэу, «Адыгеим и Шытхъу-зехъ» зыфиорэ медалыр къы-зыфагъэшъошагъэу Болэкъо Махмуд, УФ-м изаслуженнэ псэолэшIэу КIэдыкIоэ Кимэ, АР-м изаслуженнэ журналистэу,

пхьэнтIэкIухэр дагъэуцуагъэх. Къоджэ гулчэр дахэу, гулэтыплэу щытыным фэшI зэкъотхэу кIалэхэм Iоф ашIагъ. Блащэпсынэ къоджэ советым ипашэу Шыкъ Бислэан икIо-джэгъу кIалэхэу мылыкIуэ ыкIи къарыукIэ къадэлэпылагъэхэм лъэшэу афэраз. Блащэпсынэ цыф цIэрылохэр, зэльашIэхэрэр мымакIэу къы-дэкIыгъэх, ахэр мэфэклым къы-рагъэблэгъэщтых, ацIэхэр къы-щыраIоштых. Къоджэдэхсхэр

ягухэлъхэр дахэх

гъэшъошагъэу Альхьо Схьатбий, УФ-м мээ хьызмэтымкIэ Iофы-шIэ гъэшIуагъэу, АР-м мээлэ-жынымкIэ изаслуженнэ Iофы-шIэу Болэкъо Аслъан, АР-м и Къэралыгъо Совет – Хасэм идепутатхэу Къулэ Аскэрбийрэ Шхьэлэхъо Муратрэ, УФ-м культурэмкIэ изаслуженнэ Iофы-шIэу Къулэ Амэрбий, нэмыкIы-бэри.

Тарихъым щыц пычыгъу

Тичылэ дщи Хэгъэгъу зэошхом нэбгырэ 517-рэ ащэгъагъ, ахэм азыныкъом къагъэзэжыгъэп, тихэгъэгъу ишъхьафитыныгъэ пае апэхэр атыгъэх. Теклоньгъэр кызыдахым чылэм къэкIохы-гъагъэхэм ащыццэу нелэ псаоу къэнагъэр нэбгыри 2, Альхьо Мухъарбийрэ Гуырыжъ Нико-лайрэ.

Заом щыфэхыгъэхэм афагъэ-уцгъэ саугъэтым къэзымыгъэ-зэжыгъэхэм альэкъуацIэхэр тетхагъэх.

Блащэпсынэ ыныбж нахы-бэщт джы къагъэлъагъорэм нахы. Тарихъ тхыгъэм къуа-джэм, псыхъом ацIэхэр 1868-рэ ильэсым нахъ пасэу кыхэфэх, ахэр куоу зэрагъашIэу, зэфэхы-сыжъ-зэгъэшIэнхэр тхьидэтххэм ашIыхэмэ, етIанэ тичылэ ыныбжъ шьыпкIэр зыфэдэр къэлэгъошхт, официалнэу ашIашт.

Къуаджэм гъогууанэу кыкIу-гъэм щытхэу зыпылI Iофыгуа-бэ тятэжххэм щызэрахьагъ. Граждан заом илъэхъан, я ХХ-рэ лIэшIэгъум ия 30-рэ ильэсхэ-ми гумэкIыгуабэ къафыкъокIы-гъагъ тичылэгъухэм. Ары, тхьа-мыкIэгъуабэ къалэгъэужыгъыгъэ тинахьыжхэм, гъаблэми кве-лыжыгъэх. Колхоз гъэлсынэм илъэхъани хъазабышхо ащэчIыгъ. «Народным имыIэх» алоз лажы хьакии зымыIэхэ динлэжхэр, ефэндхэр дащытэх.

Колхозхэм язэхэщэни бла-щэпсынэхэр щычаныгъэх. 1929-рэ ильэсым тичылэ апэрэ кол-хозыр щызэхашагъ. Блащэпсы-нэхэм колхозхэр цIэлэфэхэ дэ-гъэу Iоф ашIагъ, лэжыгъэр агъэбэгъошхт, былымхэр бэу ахуштыгъэх, мэлхэри яхъоигъэх, чыгыхатэхэри ялагъэх, бжъэхун-ми пылыгъэх.

ГушIогъо мафэхэми ягугъу ашы, ядахэ алуатэ заом пыгъэ-шхо щызезыгъагъэхэу чылэм

гъэблагъэхи, ыпкIэ хэмылэуу цыфхэр арагъэллэгъэх. Ащ нэмыкIэу Адыгэ Республикэм и Лъапкъ театрэ кыгъэхъазырыгъэ спектаклэ щхэнэу «Гум зэ-рихьэрэ шъэф» зыфиорэр къо-джэдэхсхэм къафагъэлъэгъуагъ.

Мэфэклыр Iофтхьабзэ зэфэ-шъхьафхэмкIэ байшт. Неущ, Юныгъом и 28-м пчэдыжым сыхьатыр 8-м Iофтхьабзэм пэу-

щтых Къэбэртэе-Бэлъкъарым ыкIи Адыгэ Республикэм ярист цIэрылохэр. Концерт ужым адыгэ джэгъушхокIэ мэфэклыр лъагъэкIотэщт. Нэужым мэш-ло-устхьор ошъогум дафыешт.

Блащэпсынэ имафэкли къо-джэдэхсхэм къафэгъушугъ ре-спубликэ общественнэ движени-еу «Адыгэ Хасэм» итхьаматэу ЛIымыщэкъо Рэмзанэ.

Тикъуаджэ лэжъэкIо пэрытхэм, кIэ-лэлIу дэгъухэм, кIэлэгэгъэджэ Iуш-хэм, цыф зэхэщэкIо чанхэм сыдигъокIи ащыкIэрэп. Сыд фэдэрэ лъэхъани чылэм идахэ арагъалозэ мэлсэху чы-лэдэхсхэр.

къэзыгъэзэжыгъэхэм, ахэм ащыщыбэм IофшIаным щысэшIу къышагъэлъэгъуагъ. Къош Альи Советскэ Союзым и ЛIыхуэжъ хуыгагъэ. КIэмэщ Хьанахъо старшэ лейтенантыгъ, ордениплI къыфагъэшъошэгъагъ. Къушхъэ Мэрхьаб капитаныгъ, партизан отрядхэм ясоединение иштаб илэцагъ, Шэкo Сахьидэ шыудзэм хэтэу зэуагъэ, капитан хуыга-гъэ. Джащ фэдэу зыцIэ къеплонэу цыф лэжъаIоу къуаджэм дэсы-гъэр бэ. ЛIыблэнагъэ зэрахъэзэ заом хэлэжъагъэхэу Къунэ Мухъамэд, Хьаткьо Сахьидэ, БрантI Ахьмэд, КIарэ Хьузер цIэлэфэхэ якъоджэ гулчэ нахъ фэшIыгъэ хъунымкIэ альэкI ка-гъэнагъэл.

Тикъуаджэ лэжъэкIо пэрыт-хэм, кIэлэлIу дэгъухэм, кIэлэ-гэгъэджэ Iушхэм, цыф зэхэщэкIо чанхэм сыдигъокIи ащыкIэрэп. Сыд фэдэрэ лъэхъани чылэм идахэ арагъалозэ мэлсэху чылэ-дэхсхэр.

Мэфэклыр IофтхьабзэхэмкIэ байшт

Блащэпсынэ имэфэкли ихэгъэ-унафыкIым зерифэшъуашэу къо-джэдэхсхэм зыфагъэхъазырыгъ. Мэфэклым ипэгъокIэу футболым-кIэ зэнэкъокIу зэхашагъ. Къэ-бэртэем иартист зышъэгъусэ-хэу КIэдэкIойхэ Артуррэ Фа-тимэрэ къоджэ клубым къыра-

блэ фэхъушт Ныр Мусэ ыцIэкIэ зэхашэгъэ зэнэкъокIур. Мые-къуапэрэ Блащэпсынэрэ азыфа-гу илI гъогууанэу километрэ 47-рэ хуэрэм, «Насып гъогулэ» зэджагъэхэм шлоигъоныгъэ зилэхэр къышчычэщых. Ныр Мусэ икIалэу Адамэ мыщ хэлэ-жъэхэрэм шухьафтынхэр афи-гъэхъазырыгъ. Джащ фэдэу Блащэпсынэ имафэ фэгъэхы-гъэу шыу 12 фэдиз Мыекъуапэ икIынхэшъ, Блащэпсынэ Iоштых. Сыхьатыр 9-м къоджэдэхсхэр зэхэтхэу псынэ цыкIум екIолэ-штых, ащ мэфэклыр къышчызуа-хышхт. КIэлэцIыкIухэм апай джэгъупIэхэр къоджэ гулчэм къышчызуахышхт, ащ нэмыкIэу ордэхэр къалоштых, къэшъоштых. ШIэжъ стеллэу «Насыпым игъогу» зыфаусыгъэр ыкIи Кавказ заор зауыгъэр ильэси 150-рэ зэрэ-хуэгъэм фэгъэхыгъэ мыжъосы-нэу агъэуцгъэр мэфэкли шIыкIэм тетэу къызызуахышхт. Ащ Iуж Хэгъэгъу зэошхом иветеранхэр агъэшIоштых, хэкIодагъэхэ дзэкIолэхэм ясаугъэт къэгъагъ-эр къэралхьащытх. Къуаджэм щыц IэпIалэсу Гумэ (Хууран) Ларисэ дышъэ хэдкIынымкIэ илэшIагъэхэр къыгъэлъэгъошхт.

Блащэпсынэхэм къафэгъушIошхт хьаблэ лэпIэу, АР-м и ЛIыш-хэу КъумпIыгъ Муратэ. Мыщ джэным културэм и Унэу Бюд-жет ахъщэкIэ агъэцIэкIажыгъэр мэфэкли шIыкIэм тетэу къы-зэлуахышхт. Мэфэкли Iофтхьабзэм хэлэжъэ-

Блащэпсынэ щыццэу Мые-къуапэ дэхсхэм яшIушIэ обще-ственнэ организациеу «Блащэ-псын» зыфиорэм итхьаматэу Хьымыщ Казбек мары игу-щылэхэр:

— Сичылэу, си Блащэпсынэ ильэси 150-рэ мэхъу. Уегул-шысэмэ, ар гъогу кIыхъ, гъогуш-ху. А уахътэм кыкIоцI чылэми, хэгъэгуми, адыгэ лъапкIыи та-рихъ гъогунэ ин къакулгъ. Сыд хуэгъэми, нахьыжхэм шхьэ-кIэфэныгъэ зэрэфэлшIын фаер, адыгагъэр зыщамыгъэгъушэу кытIкIэхъухьэхэрэр тилъэуж къырэклэх. Ащ тэ, нахьыжхэм, тегъэгъушхо. Ини, цыкIуи къуа-джэм щыцхэм мэфэклымкIэ сафэгъушхо. Шлоу щылэр къадэхъу-нэу афэсэлэ.

Блащэпсынэ щыццэу, «Путь борьбы и надежды» зыфиорэ тхылыр икIоджэгъухэм апае кыдзэзыгъэкIыгъэу Къэндатур Исмахьилэ икIуаджэ инэу ры-гушхохэ къытилуагъ:

— Блащэпсынэ гъогу кIыхъэ, гъогу хылыгъэ кыкIулгъ. Чылэм дэхсхэр кызыхэкIыгъэхэ ятэжъ-янэжхэм лыгъэ, шып-кагъэ ахэлъэу къырыкIуагъэх. Документым зэритхагъэмкIэ, 1868-рэ ильэсым чылэр агъэл-сыгъэу ары. Ау тинахьыжхэм кызыралотэжьи-рэмкIэ, мыщ ыпэкIэ къуаджэр тIысыгъэу ары. МэфэклымкIэ сикIоджэгъухэм сафэгъушхо, Тхьэм тапэки гъэхъа-гъэхэр ялэхэу, зэгурылохэу,

— Адыгеим анахъ чылэ дахэу итмэ Блащэпсынэ ащыц. Цыф гъэсагъэхэр, еджагъэхэр, къу-лыкIушIэхэр, врач цIэрылохэр мымакIэу къыдэкIыгъэх. Къуа-джэм ыныбжэ ильэси 150-рэ зэрэхъурэм фэшI мыщ щыпсэ-уэхэрэм сафэлъало гъэхъагъэу, ялэхэм, цыф цIэрылохэм тапэки ахагъэхъонхэу. Чылэм дэхсхэм нэхъоир, гъэбэжур, дехагъэр къыбэкIэу, кыныр апэкIэ кы-мыкIэу щылэнхэу афэсэлэ.

КИАРЭ Фатим.

Мыхэр о уицІыфых, Адыгеир!

Адыгэхэм я Мичурин

Шэныгэлэж-селекционерэу, адыгэхэмкІэ, КавказымкІэ мэкъумэщ шэныгэхэмкІэ япэрэ докторэу, профессорэу, РСФСР-м шэныгэхэмкІэ изаслуженнэ ІофышІэшхоу Тхьагушъэ Нухьэ Ахмэд ыкӊор кызыхугьэр ильэси 110-рэ хьугъэ.

ИкӊэхьукІ, иеджакІ

Тхьагушъэ Нухьэ шышъ-хьэлум и 13-м (нэмыкІ тхыгъ-хэм кызыралорэмкІэ, бжыхьэм, чъэпыогъум), 1908-рэ ильэсым Тіопсэ районым ит кӊуаджэу Агуе кышщыхугъ, мэкъумэ-щышІэ унэгъо кызырыкІо ща-плугъ. КІалэм ятэу Ахмэд ыкӊо ригъаджэ лъэшэу шіогІуагъ, ащкІэ ыналэ тетыгъ. Нухьэ кӊо-джэ еджакІэм класси 4-р кы-зыщѐуеу уж ятэ игъусэу Тіуапсэ ыцагъ техникумым чІигъэ-хьанэу, ау зы урыс гушщІэ къэзылонэу зымышІэрэ кІалэр аштагъэп. Джащыгъум тым урысыбзэмкІэ кІэлэегъаджэ фиубыти, зы ильэсрэ Нухьэ бзэр зэригъэшІагъ, етіанэ ХышлуцІэ мэкъумэщ техникумым сэнэшынымкІэ, сэнэшхьэ къэ-гъэкІынымкІэ ыкІи чыгхатэхэр къэргъэкІыгъэнхэмкІэ иподгото-вительнэ отделение зы ильэсрэ щеджагъ, техникумым чІэхьагъ, 1929-рэ ильэсым ар дэгъу дэдэу кылухыгъ.

1929-рэ ильэсым кышщыубла-гъэу 1931-рэ ильэсым нэс Шапсыгъэ райисполкомым чІыгу ІофхэмкІэ иотдел ипэшaгъ, 1931 – 1933-рэ ильэсхэм специ-алист ныбжьыкІэр агроном шъхьалэу райгупчэмкІэ агъэ-нафэ. Тхьагушъэ Нухьэ зэри-лъэкІэу Шапсыгъэ ит кӊуаджэ-хэр кызыапекІухьэх, нэжъ-Іужь-хэм аІокІэ, адэгущылэ, офань-кыуагъэхэр зэрегъашІэх ыкІи ІэпыІэгъу афэхьу, ныбжьыкІэхэм альэныкӊокІи гъэзагъэу, ком-сомолом ирайком ибјоро хъхьа-ным ыпэкІи, Іофышхо ешІэ.

Іоныгъом, 1933-рэ ильэсым Н. А. Тхьагушъэр сэнэш ыкІи сэнэшхьэх къэргъэкІынымкІэ Краснодар кӊэралыгъо инсти-тутым чІэхьэ, ар 1939-рэ ильэ-сым «дэгъу дэдэкІэ» кӊеухы, апшъэрэ шІэныгъэ зІлэ агро-ном-плодовод мэхъу. 1937-рэ ильэсым еджзээ, партием аш-тагъ. Нухьэ джыри ныбжьыкІа-гъэми, пытэгъэ-теубытэгъэ ин зыхэлъэу еджэфэкІэ зыкыгъэ-лъэгъуагъ, ишІошІ пхырызыгъэ-кІын зыпӊэкІау, ащкІэ шІэныгъэ дэгъухэри, гулытэ-гурышэ хэхыгъэхэри зэриІэхэм гу лы-тагъ, институтуэ зыщеджагъэм Іоф шишІэнэу кылуагъэнэгъ. Мы апшъэрэ еджакІэм аспи-рантурэ чІэхьажы иеджэн щы-лпытгъэкІотагъ.

Заор кызыгежъэм...

Тихгъэгъушхо щыпсэурэ цыф лъэпкӊ ээфэшъхьафьбэм ягугъэ лбагъэхэр хэти зэмыкӊгъэ зэо жъалымым зэтыриІэжагъэх. 1941 — 1942-рэ ильэсхэм кылазу Краснодар ирайонхэм ащыц идзэ отдел ипашцэ

Н. Тхьагушъэр щытыгъ, 1942 — 1943-рэ ильэсхэм ар Адлер и МТС идиректорыгъ.

Краснодар пыир дафжыжи, шъхьафит зэхьужьым, Тхьагу-шъэм институтым кыгъгъзэ-жыыгъ ыкІи мэкъу-мэщымкІэ специалистхэм ягъэхьазырын пидзэжыыгъ. Кафедрэм ипашагъ, чыгхгъэтэшІэнымкІэ ыкІи сэнэ-шхьэх къэгъэкІынымкІэ лекци-ехэм кӊафьаджэщтыгъ.

1945-рэ ильэсым аспиран-турэр кылухыжыыгъ. 1946-рэ ильэсым кандидат диссертациер темэу «Адыгейские (черкесские) сорта яблони и груши» зы-филорэмкІэ кылушыхьатыгъ. 1948-рэ ильэсым институтым идоцент мэхъу. 1956-рэ ильэсым нэс ащ тетэу Іофышхо ыпӊжыыгъ.

Юридическэу ыкІи агрономиче-скэу Тхьагушъэм кылушыхьа-тын физэшІокІыгъ ХышлуцІэ Іушъом, зэфэдэкІэ Кавказым ыкІи Краснодар краим кӊащыкІыхэрэ чыгхгъатэхэм лъапсэу яІэр адыгэхэм-шапсыгъэхэм якъэгъэкІыкІэ шапхъэхэр арэу зэрэ-щтытър.

1956-рэ ильэсым СССР-м шІэныгъэхэмкІэ и Академие епхыгъ Ботаническэ институтуэ В. П. Комаровым ыцІэ зыхьы-рэм идокторантурэ Н. Тхьагу-шъэр рапкыгъ ыкІи ащ доктор диссертациер «Адыгейские (черкесские) сады» (1956) зы-филорэмкІэ кышщигъэшщыпкьагъ.

Іоф егъэшІу

Гъэсныгъэ-шІэныгъэ дэгъу дэдэу ыгъотыгъэр иІэубытыпІлэ, Н. Тхьагушъэм иІофшІэн егу-гъоу зэхещэ. 1957 — 1978-рэ

ильэсхэм Краснодар институтым плодоводствэмкІэ икафедрэ ипэшaгъ. Мэкъу-мэщымкІэ шІэ-ныгъэшхоу ІэкІэлъхэр шІуагъэ кӊахьэу щыІэныгъэм щыгъэ-федэгъэнхэм лъэшэу фсакъэу Іоф дешІэ. Теорием имызакоу, ушэтын ІофшІэнхэр зэхещэх. Ахэм кӊащынэфэхэр лэжъэн-къэгъэкІын ІофхэмкІэ амал-кӊу-лайхэр зышщыгъэнэфыгъэ тхьлэ ІэпыІэгъухэр кыдегъэкІых, институтым епхыгъэ кӊутамэ-хэри кызыІауахыгъ.

ШІэныгъэлэжъышхо-селекци-

онерэу, профессорэу Н. Тхьа-гушъэм ишІэ хэлъэу, мы Іофыр зэкІэ ащ фэгъэзагъэу Краснодар краим чыгхгъатэхэр цагъэтхьсых: дэжъьер — гектар 600-м, дэ-шхор — чІыгу гектар 1000-м. Кубанскэ мэкъумэщ институтым иеджэпІэ хьызмэт къэкІыхэрэ пхъэшхьэ-мышъхьэ лъэпкьэм-кІэ яеджэпІэ-лабораторие Іоф ышІэ мэхъу. Тхьагушъэ Нухьэ мы ильэсхэм анахь ыналэ зы-тетэу, фсакъэу, кІиугъуаеу, куоу зэригъэшІагъэр Шапсыгъэ чыгхгъэтэ лэжъэнымкІэ, култърэ зэфэшъхьафхэмкІэ, пасэм кы-ышщыублагъэу шыкІэу цагъэ-федэщтыгъэхэр ары. Оридиче-скэу ыкІи агрономическэу Тхьагушъэм кылушыхьатын физэшІокІыгъ ХышлуцІэ Іушъом, зэфэдэкІэ Кавказым ыкІи Крас-нодар краим кӊащыкІыхэрэ чыгхгъатэхэм лъапсэу яІэр ады-гэхэм-шапсыгъэхэм якъэгъэ-кІыкІэ шапхъэхэр арэу зэрэ-щтытър.

ШІэныгъэлэжъэу Тхьагушъэ Нухьэ ытхыгъ ыкІи кыдигъэ-кІыгъ тхьлъэу «Адыгейские (черкесские) сады» зыфилорэр, ащ зэкІэ адыгэхэм чыг лъэп-къэу кӊагъэкІыхэрэр, ахэм акІэхэр зыфэдэхэр, пхъэшхьэ-мышъхьэхэр зэкІэ ыкІи дэшхо лъэпкӊхэр зырызэу кӊащит-хьыхьагъ, япшылІэщт пстэури кыхигъэщыгъ. Тхьагушъэ Нухьэ ыпкӊ кыкІэу Пшызэ мэкъумэщ институтым иеджэ-пІэ-ушэтыпІэ хьызмэт анахь дэжъые лъэпкӊ дэгъур зыпӊэлсэ дэжъые чыгхгъатэ цагъэтІысы-гъагъ.

ЫшІэрэ Іофым зэрэтегъэ-псыхьагъэр кыхъэшцэ, Н. Тхьа-гушъэм Пшызэ ит пхъэшъ-хьэ-мышъхьэ совхозхэм ахэ-гъэхьогъэнымкІэ Іофышхо зэ-шлуихыгъ. Ахэм ащщыхы Сла-вянскэм, Динской районым арытхэр. ШІэныгъэшхоу иІэхэр Тхьагушъэм ІофымкІэ кыгъэ-шщыпкӊжъэу щылагъ.

ШІэныгъэлэжъышхом научнэ ІофшІэгъэ 55-рэ фэдиз кыхыи-тыгъ. Анахь кыхгъэгъэщыгъэн фаехэр монографиехэр арых: «Адыгские (черкесские) сорта яблони и груши» (1948), «Оре-хоплодные Краснодарского края» (Краснодар, 1952), «Ады-гейские сады» (Майкоп, 1956). Тхьагушъэ Нухьэ ялшхьэхтетэу ригъэджагъэхэм ащыц нэбгыри 10-м нахьыбэм кандидат ыкІи доктор диссертациехэр кӊа-ушыхьатыгъэх.

Общественнэ ІофышІэшхуагъ

Тхьагушъэ Нухьэ обществен-нэ ІофшІэнхэм сыдигъуи чанэу ахэлажъэщтыгъ. 1930 — 1933-рэ ильэсхэм Шапсыгъэ райиспол-комым ипрезидиум, Краснодар краимкІэ обществэу «ШІэны-

Тхьагушъэ Нухьэ ыпкӊ кыкІэу Пшызэ мэкъумэщ ин-ститутым иеджэ-пІэ-ушэтыпІэ хьызмэт анахь дэжъые лъэпкӊ дэгъур зыпӊэлсэ дэжъые чыгхгъатэ цагъэтІысы-гъагъ.

гъэм» ахэтыгъ. Краснодар кра-имкІэ депутатхэм я Совет (1965 — 1967) идепутатэу щытыгъ, Кубанскэ мэкъумэщ институтым ипартийнэ организации бэрэ пэцэныгъэ дызэрихьагъ. Дунэе конференциехэм, симпозиумхэм, зэхэсыгъоухэм чанэу ахэлажъэ-щтыгъ. Чехословакием, Венгри-ем, Австрием, Болгарием, Ру-мынием (я 70-рэ ильэсхэм), Японием (1972) ащылагъ.

ИшІушІагъэ ины

ШІэныгъэлэж-селекционер иным, профессорэу Н. Тхьагу-шъэм иІофшІагъэ ифэшъошэ уасэ кӊэралыгъом кыфишІыгъ. Орденуэ «Щытхум и Тамыгъ», ЛэжъэкІо Быракъ Плъыжъым иорден ыкІи медаль ээфэшъ-хьафхэу зэо мэхьанэ зІлэхэр, ВДНХ-м итыжъын медалитлэ ыкІи щытхьуцІэу «РСФСР-м шІэны-гъэмкІэ изаслуженнэ ІофшІэ-шху» зыфилорэр 1977-рэм кы-ратыгъэх.

Тхьагушъэ Нухьэ адыгэхэм анахь агъэлъэпІэрэ апэрэ еджэ-гъэшхо-гъэсэгъагъ, лъэпкьым ар и Мичуриныгъ. 1983-рэ ильэсым, Іоныгъом и 2-м Тхьагушъэ Нухьэ идунай ыхъожьыгъ, ау ыцІэ, шІоу илӊпкӊ филэжъыгъэр ныб-жъырэу лӊэужхэм кӊахэнэщт. Лышлум игупшысэ непи мэ-лажъэ.

МАМЫРЫКӊО Нуриет.

ЦУЕКӊО Юныс

Усэхэр

Синасып	Ушъхьагъу кӊонцабэм
СищыкІэгъахэп	гур дябгъэщэхэу.
нахьыбэ нэфи —	Іоф кыддэдэпшІэныр адэ,
Насып бгъэдэлыи	«о пчыкІэр»,
Пхъэшхьэ-мышъхьэлъэу	кӊалолъ зэхэсхэу
Хэтэ убгъугъэм	зыкІэмзыплэсрэр!
Зы комэ закъоу	Шъэфыхэп джыри
Зы	джы кыюсІоштыр,
куамэу,	Гукъанэ лІыкІол —
цыкІылуми,	мы сигушщыи.
тІэмыплэр тизэу,	Шыблэр зэхачэу
Огъу-кІыгъуем	уашъом зырычъэу,
Чысбэр кыхищзэ	ПчыкІэ шъобжащэр
Ар адигощмэ	пщэм зятхьэпаоу
Чыгыпккы танджым	Кызызэхихькоу
Иузи	ошхыр кызыпІкІэ —
узэу	Ащ яІэшІагъэш...
Къэсэу Іэшъабэр	тІури рэгущо.
халэу	Шъэфыхэп джыри
зытІэмкІэ,	джы кыюсІоштыр,
Тхьапэр жэхизэу,	Усиджэгъогъуми
зиушъэу къэгагъкІэ,	пфэсымыдэни.
ГушІо нэгупсэу	Цыфыр кІочІэшхоп,
кызызэпІынэфзэ,	баеп,
Нэфылъэ пасэу	а кыылэп
огум зыридэмэ.	Ежъ нахь кІочІаджэр
Нахьыбэ нэфи,	хъоум дерэни!
гушІогъо тами	
СищыкІэгъахэп —	
сфэмыгъотын.	
Тын кызырыкІоу	
сиІэшІэгъакІэшъ,	
Сыбгъэ дэмыфэу	
сфэнасыпын.	

Ныбджэгъум фэкІо

Шъэфыхэп джыри	Шъэфыхэп джыри
джы кыюсІоштыр,	джы кыюсІоштыр,
Усиджэгъогъуми	Усиджэгъогъуми
пфэсымыдэни.	пфэсымыдэни.
СІэ джабгъоу сІошІэшъ,	СІэ джабгъоу сІошІэшъ,
Шлум игугъапІэу,	Шлум игугъапІэу,
сыкыпфэгугъэшъ,	сыкыпфэгугъэшъ,
Псалъэу пшІыгагъэр	Псалъэу пшІыгагъэр
непэрэ мафи	непэрэ мафи
пфэсІэлэтыжъы.	пфэсІэлэтыжъы.
«Сычъжъэ пэтми	«Сычъжъэ пэтми
сыкызызэрсрэр	сыкызызэрсрэр
Шыблэ гурымым	Шыблэ гурымым
кыгъгъэтэмамэу,	кыгъгъэтэмамэу,
ЛыдыкІэу	ЛыдыкІэу
спызрэм	спызрэм
гъунджэу кыыриджэу,	гъунджэу кыыриджэу,
СыкыыхъэупскІэу	СыкыыхъэупскІэу
Сыкызынынэфрэм —	Сыкызынынэфрэм —
сэрышъ	сэрышъ
джащыгъум...	джащыгъум...
уемхьырэхьышэжъ!»	уемхьырэхьышэжъ!»
Лынтфэм	Лынтфэм
лпы кІалэр	лпы кІалэр
щыжъотэу пчыкІэм,	щыжъотэу пчыкІэм,
О зыфэбгъадау	О зыфэбгъадау
стырэу пІогагъэ.	стырэу пІогагъэ.
Сышыблэу спытэу,	Сышыблэу спытэу,
Ори упчыкІэу,	Ори упчыкІэу,
Іаджи дгъэхъэнэу кІэлэгъу ильэсхэм,	Іаджи дгъэхъэнэу кІэлэгъу ильэсхэм,
Боу бэрэ,	Боу бэрэ,
бэрэ	бэрэ
сыгу щымэшІуагъ.	сыгу щымэшІуагъ.
СшІагъэп, ныбджэгъур,	СшІагъэп, ныбджэгъур,
о а лъэхьаным	о а лъэхьаным
Усэмэркъэузэ	Усэмэркъэузэ
ббгъэ утеожъми.	ббгъэ утеожъми.
КлассипшІ кыуужым	КлассипшІ кыуужым
джэе нэлцІаеу,	джэе нэлцІаеу,
Іуашъхъэу лэжъэным	Іуашъхъэу лэжъэным
зышъхьащыбдзыеу,	зышъхьащыбдзыеу,

ЗалокІэ — ЩыІэныгъ: зылэ цыкІухэм кушъэпсыр зэпатхъэу е кушъэпсым зыныбашъхьэ зэкІикъудыежъэу, тыгъэм сабий цыкІоу зыфэзыщирэр сэлъэгъу. ЗалокІэ — ЩыІэныгъ: жогъо къашыкъэу жъыурэр, пкІашъэу сысрэр, Іэхъогъум пчырэр уцым ымакъэ, кызыещыкІэ ошхыр узэрэтепкІэу, чІыр нахь хьапщзэа кызыэрэжъотырэр сыгу кьегъэкІыжъы. ЗалокІэ — ЩыІэныгъ: ЩыІэныгъ — залокІэ: ар пстэуми ахэлъышъ, кэлпччы пшІоигъоу лум кыдехьые. Зэхыхъэ пстэури, пшІузэхэкІуакІэ, ыпэ ышІыщтыр ымышІлэу гу цыкІур мэулэужъыи.

«О шІу усэлъэгъур...» «О шІу усэлъэгъур, а о шІу плъэгъугъэм еІогъошІол — аІоу зэхэсэхы. Ипӊэс хъураем иохътиплІэ ренэу, уцІэфэ о бгъэшІэщт гъунапкъэм ифэбагъэ кІуачІэ кыпфэхъуштышъ, пчэдыжъ тыгъэу кыпфыкӊокІэ... уежэ... Ау хэтрабзи ибзэхабзэ кӊэІогъошІоу гуцІищэ уаІоупІэ бэрэ. ХэрэкІыжъа «О шІу усымлъэгъурэр», зи фэІуагъэп, джырэ тилІэшІэгъу.

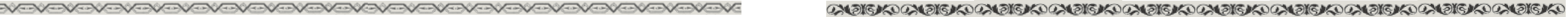
Гум ичэфыгъом...

Одрыхъоу шыблэм Зигъэчэргъузэ, Гъатхэм иогу Лъатэу кыырчъэ. Пщэ шІуцІэ шыбэм Аркъэн аридззэ ПчыкІэм щэрыоу Аркъэн кІэпсакІэр едзы. Натрыф цэшхоу, Цэфыжъ жъугъабэу, Ошхыр кэлъэсы, Шъофыр зэлъебгъэ. ЛъапцІэу Мо пшъашъэм Тыжъынылс шъабэу Псыпсэу пыбзэбззэ, Хьасэм хеубытэ. КукІэ ритхъэхъэу, тэчъэ кэлэпчъэлум мары. КыкІыжъыщт гугъом Пчыхьэм Колхоз гугъом. Тьдэлпӊэзэ чэу гъуанэм, зытІэтэз лъэпӊцІыеу тырэлпӊэ гъогупэ сапэм. ЗалокІэ — ЩыІэныгъ: хьалыгъу шІуцІэр, зылэгъушэу кызылитхьыжъмэ ежъ ымышыхъэу кытфихьыжъэрэ, тытес пхъэлъэгъуцым тэгъэунэшкІушъ мары...

Зэхьыщырыныгъэ Чэщымрэ цыфымрэ зэдырлэ зыгорэ зэхьыщырыныгъэ. Зы мамырыныгъэ — макІэу-макІэу, нэфэу-нэфэу, зы гукъэбзэныгъэ... чэщы рэхъатыр — цыфы шэнышІу, лыпцэшІоу, шІу ыпӊэгъоу ежъри кьалъэгъоу. Шъхьац тІыргъоу кӊэкІо ар — кІэлэщІыкІу гукъабзэу чІыр ыгъэгъырызэ. Чэщы рэхъатыр — цыф лъэпкыбэ зэхэт: плъыжъэу, плъыжъэу, плъыжъы-гъожьышъэу, кьопцІэ-шІуцІашъоу кышщызэлъухы нэгубэр куашэу... чэщы рэхъатыр — цыф гумэкІыл. Марыба сэ сэкіо чыжъэкІэ, цэ жъгъэй кьалъэгъу, цэ фыжъхэр, ежъ адыипцІэу, кылулыдыкІэхэу цыф Іэмы-лъэмышІур, кыпІихэу фэбамэр, кызыгуахъэ къэсэламызэ кызызэрыкІоу. Щтэ-къэщтэжыныр, гъэпцІэ-къэгъэпцІэжыныр фэджагъу кьабзэмкІэ зыгухэр... Чэщы рэхъатыр — чыфым игъус стамэ ытамэ есэкъузыпІэ, зы ІофышІанІэ тызэддэгъулэ зы гухэлъышІукІэ.

ІэпІэсэныгъэр

Шъхьадж-шъхьаджэу акылышІуагъэм, ІэпІэсэагъэм цыфхэм захагуашъ... ІэбжъэнэкІэ-ІэбжъэнакІэу — зым, зым — занкІэу чъачъэу, чъэрэу фэшъхьэгъуашэ. (Фэшъоу къошыны — зэ шъхьам, Зыфэсакъыжъ, кьамзэгугъакъэу зыдэмышІэжъэ мафэхэм, шъоу къошынэу урамышІукІызэ) АщІи ищыкІагъ шъхьэ, шъхьэ иІ, иІ — кІэхыпІэ, зызыремыгъэлъас — щытхъужы тамэм... ШыІ о, фэгъэщамбул шылакІэм, кызызэрыкІо дэдэу кІо зыгъэсэнэушъ, ау сьд фэдизкІи имылым урымылът. ЩыІ кызызэрыкІоу тетэу узтетым, Шыырытэу бгъэстзэ лыкІалэр, Іэпэ-Іэсагъэр, емгъэлыекІэу гурытымкІэ фаем бгъэстыштым... Іэпэ-Іэсагъэр бгъэлэпэ-Іэсэшъуныр уилэпэ-Іэсагъэмэ, джары спътэрэр сэ — Іэпэ-ІэсагъэкІэ.

Зэкъошныгъэм игъогухэмкIэ

Абхъазыр къафэнэгушIу

Адыгэ Республикэм и Лъапкъ театрэу Цэй Ибрахимэ ыцлэкIэ шытыр къош Абхъазым рагъэблагъи, спектаклэхэр къыщигъэлыгъуагъэх.

Ильэс 34-кIэ узэкIэлэбэжымэ, Адыгеим итеатрэ Абхъазым спектаклэхэр къыщигъэлыгъуагъэх. А лъэхъаным театрэм ипашэу ХьакIэгъогуу Къэсэй шытыгъ. Зэкъошхэм ягъогу шылэныгъэм хэIуакIэрэп.

— Театрэм ихудожественнэ пашэу ХьакIэгъогуу Къэсэй кIэ-щакIо фэхъуи, Абхъазым тыIуагъ, — къытиIуагъ Лъапкъ театрэм литературэ IофхэмкIэ икIутамэ ипашэу Къуижэ Нэфсэт. — Гуфэбэныгъэ ахэлъэу бысымхэр къытпэгъокIыгъэх. Къызэрэтфэзэщыгъэхэр къахэщэу тарихъым хэ-хьагъэхэ хъугъэ-шлагъэхэр къытфалотагъэх.

1984-рэ ильэсым Адыгеим итеатрэ иартистхэу Кукэнэ Мурат, Зыхъэ Заурбий, Уджыхъу Марыет Абхъазым шыIагъэх, спектаклэхэм ахэлэжьагъэх. Кукэнэ Мурат «Абхъазым изаслуженнэ артист» зыфилорэ щытхъуцIэр къыфауси, къыфэгушIогагъэх.

«Кабала святош», «Кавказский меловой круг» зыфиIохэрэр, нэмыкIхэри къагъэлэжьагъэх. АбхъазыбзэкIэ къашыгъэхэ едзыгъохэр ашIогъэшIэгъоныгъэх. Режиссерэу Исуп Тимур литера-

турнэ-музыкальнэ къэшIынэу ыгъэуцугъэр, кIэлэцIыкIухэм апае артистхэм къашыгъэхэр шыIэ-ныгъэм дештэх, цIыфым Iуныгъэ дэгъу етыгъэным ехыIлагъэх.

— Абхъазым къызэрэщытпэгъокIыгъэхэр шIуекIэ сыгу къэ-кIыжы, — къелуатэ спектаклэхэм роль шхьалэхэр къащызышIыгъэ Уайкъокъо Асыет. — Ныбджэгъуныгъэ ахэлъэу къызэрэтIуекIэ-щыгъэхэм, спектаклэхэр къы-зытыухыкIэ гущылэгъуу къызэрэ-тфэхъуцтыгъэхэр лъэшэу тиго-пагъ.

— Культурэм Iоф шысIэнэу зысэулблэм апэрэ щытхъуцIэр Абхъазыр ары къызыщысфаусы-гагъэр, — игупшысэхэм ташегъэгъуазэ Урысыем, Адыгеим янароднэ артистэу, Абхъазым, Пшызэ язаслуженнэ артистэу Кукэнэ Мурат. — Уилофшлагъэ уасэу къыфашIырэм уегъэгущо.

Тхьамафэм къыкIоцI Лъапкъ театрэм икъэгъэлэжьонхэр Абхъазым щызэхашагъэх. Адыгеим и Лъапкъ театрэу И. Цэйм ыцIэ зыхырым иартистхэр агъэлэ-плагъэх.

ХьакIэгъогуу Къэсэй Абхъазым инароднэ арист хъугъэ. Уайкъо-

къо Асыет, Исуп Тимур, Зыхъэ Зуралбий «Абхъазым изаслуженнэ артист» зыфилорэ цIэ Iлаплэр къафаусыгъ.

Ионыгом и 30-м Абхъазым Грузием идзэхэр щызэхакъутэхи, республикэр мамыр псэукIэм игъогу зытехьажыгъэр ильэс 25-рэ хъушт. Лъапкъ театрэм илофышIэхэм къош республикэм

игушIуагъо дагощы, зэкъошныгъэм игъогу нахь пытэ зэрэхъу-щтым, нахьыбэрэ зэрэзэлъыкIо-щтхэм тицыхъэ телъэу ягухэ-лышIухэр къадэхъунэу Тхьэм тафельэу.

Сурэтым итхэр: **Кукэнэ Муратрэ Уайкъокъо Асыетрэ къэгъэлэжьоным хэлажьэх.**

Искусствэр — тибайныгъ

ШыкIэпщынэр Казахстан щигъэжъынчыгъ

Адыгэ Республикэм искусствэхэмкIэ икIэлэцIыкIу еджаплэу Лъэцэрыкъо Кимэ ыцIэ зыхырым зыщызыгъэсэрэ Пашьтэ Гупсэ хэгъэгу, дунэе зэлукIэгъухэм ахэлажьэ, щытхъуцIэхэр къащыдехых.

Казахстан я II-рэ Дунэе зэнэкъокъоу щызэхашагъэр Тлеп Аслантайулэ фэгъэхьыгагъ. Ижырэ лъапкъ искусствэм ар щыцIэрыIу, бзэпсхэмкIэ оредышъор къегъэ-логъэнымкIэ щысэ тырахы. Музыкантыр къытхэмытыжыи, илофшлагъэ цIыфхэм ащыгъупшэрэп.

Казахстан шыкIогъэ зэнэкъокъум къэралыгъо 16-мэ ялыкIо 26-рэ хэлэжьагъ. Венгрием, Индием, Германием, Израиль, Монголием, Казахстан, нэмыкIхэм къары-кIыгагъэх. Башкортостан ыкIи Адыгеим ямузыкантхэм Урысыем ыцIэкIэ ялэпэлэ-сэныгъэ зэхэхэм къышагъэлэжьагъ.

Нэбгырэ пэпч Тлеп Аслантайулэ ыусы-гъэхэм ащыщ къыригъэлон фэагъэ. Пашьтэ Гупсэ Iэпэлэсэныгъэ ин хэлъэу шыкIэп-щынэмкIэ оредышъор зэригъэжъынчыгъэм

фэшI зэхэщакIохэм къыхагъэщыгъ. Зэнэкъо-къум хэлэжьагъэхэм анахьыкIэу зэрэщы-тыри къыдалыты, Щытхъу тхылъыр, ахъщэ шIухьафтыныр хэушхьафыкIыгъэхэу къы-фагъэшъошагъэх.

Дунэе зэнэкъокъум осэшI куп щыхахыгъ. Алтай, Адыгеим, Казахстан, Японием къа-рыкIыгъэхэр ащ хагъэхьагъэх. Урысыем ыцIэкIэ Адыгеим щызэлъашIэрэ ГьукIэ Замудин осэшI купым хэтыгъ. Ащ тызэрэ-щигъэгъозагъэу, Пашьтэ Гупсэ адыгэ шуа-шэу шыгъымкIи осэшIхэм къыхагъэщыгъ.

Пашьтэ Гупсэ Адыгэ Республикэм имэ-фэкIхэм ахэлажьэ, лъапкъ оредышъохэр шыкIэпщынэмкIэ къырегъалох.

Сурэтым итхэр: **Пашьтэ Гупсэрэ ГьукIэ Замудинрэ.**

ТизэлукIэгъухэр

Астрахань итеатрэ тшIогъэшIэгъон

Астрахань къашьомкIэ и Театр-рэ ипчыхъэзэхыхъэ Адыгэ Рес-публикэм и Къэралыгъо филармо-ние Ионыгом и 25-м шыкIуагъ.

Шылэныгъэр къашьомкIэ къэ-плотэн, къэбгъэлэжьгон зэрэплэ-кIыщтым фэгъэхьыгъэ спектаклэм ныбжьыкIэхэм якъашьохэр, Iлэ-ужхэр ззыпхыхэрэ едзыгъохэр, циркым хахьэхэрэ къэгъэлэжьгон-хэу цIыфхэр зыгъэщыхьхэрэр, фэшхьафхэри хэоплагъох.

НыбжьыкIэхэр ищыгъэх, пчэгум

псынIкIэу зыщагъазэ, къашьоу къашырым псэ къыпагъэкIэным фэшI хэкIыплэу къагъотырэр ис-кусствэ Iагэм дештэ. Циркым ижанрэ нахь пэблагъэу палом ехыIлагъэм уегъэщхы, уегъэ-гупшысэ, шIыкIэшIухэр къэзыгъо-тыхэр артистхэм Iэгу уафытео.

Купым ихудожественнэ пашэу Дмитрий Пастуховым зэрилы-тэрэмкIэ, артистхэм ялэпэлэсэны-гъэ хэпшыкIэу хагъахъо. Театрэм ильэси 5 ныIэп ыныбжьыр. Охь-

тэ кIэкIым къыкIоцI едзыгъохэм ащигъэфедэхэрэ нэрылэгъу Iэпы-лэгъухэр искусствэм пышагъэхэм ашIогъэшIэгъоных. Нэфынэр, жьаур, видеор, фэшхьафхэри зэпхыгъэх, зым зыр зэрэтекIырэр къэгъэлэжьоным къыщыхэбгъэщы пшIоигъоу гупшысэм узэлъекIу.

Циркым, къэшъо псынIкIэм япхыгъэхэ къэшIыгъохэм залым чIэххэри ахагъэлажьэх, ащ фэ-дэ шыкIэхэм артистхэмрэ ис-кусствэр зышIогъэшIэгъонэу за-

лым чIэххэмрэ нахь зэфашэх. БгъэшIэгъон пIэахьырэ ис-кус-ствэм узылъещэ, уепллы пшIои-гъоу артистхэм ялэпэлэсэныгъэ уасэ фэошлы.

Адыгэ Республикэмрэ Астра-хань хэкумрэ ятворческэ купхэр зэлэахь, къэгъэлэжьгонхэмкIэ зэхьожых. Республикэ къэралы-гъо филармонием и Къэралыгъо оркестрэу «Русская удалыр» Астрахань шIэхэу кIоцт, концерт-хэр къыщитыщтых.

НэкIубгъор зыгъэхъазырыгъэр ЕМТИЛЬ Нурбий.

Зэхъышагъэр ыкIи къыдззы-гъэкIырэр:

Адыгэ Республикэм лъэпкъ IофхэмкIэ, IэкIыб къэралхэм ащы-псэурэ тилъэпкъэ-гъухэм адырIэ зэпхы-ныгъэхэмкIэ ыкIи къэбар жъугъэм иамалхэмкIэ и Комитет Адресыр: ур. Крестьянскэр, 236

Редакциер зыдэ-щылэр:

385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Первомайскэр, 197.

Телефонхэр: приемнэр: 52-16-79,

Редакцием авторхэм къаIихырэр А4-кIэ заджэхэрэ тхьапэхэу зипчъагъэкIэ 5-м емыхъухэрэр ары. Са-тырхэм азыфагу 1,5-рэ дэлъэу, шрифтыр 12-м нахь цIыкIунэу щытэп. Мы шапхъэ-хэм адимыштэрэ тхыгъэхэр редакцием зэкIегъэкIожых. **E-mail: adyvoice@mail.ru**

Зыщаушыхьатыгъэр: Урысые Федерацием хэутын IофхэмкIэ, теле-радиокъэтын-хэмкIэ ыкIи зэлъы-IэсыкIэ амалхэмкIэ и Министерствэ и Темыр-Кавказ чIыплэ гъэIоры-шIанI, зэраушыхьатыгъэ нумерыр **ПИ №ТУ23-00916**

Зыщыхаутырэр

ООО-у «Полиграф-ЮГ», 385000, къ. Мыекъуапэ, ур. Пионерскэр, 268

ЗэкIэмкIи

пчъагъэр

4075

Индексхэр

52161

52162

Зак. 2463

Хэутыным узщы-кIэтхэнэу щыт уахътэр Сыхьатыр 18.00
ЗыщыкIэтхэгъэхэ уахътэр Сыхьатыр 18.00

Редактор

шхьалэр

Дэрбэ Т. И.

Редактор шхьалэм игуадзэр
МэщIэкъо
С. А.

ПшъэдэжIыжь зыхьырэ секретарыр

Хьурмэ

Хь. Хь.